

INTERVJU SA LJALJOM MEREDIT VULJA

Priština | Datum: 22. jul, 2016.

Trajanje: 57. minuta

Prisutni:

1. Ljalja Meredith-Vulja (Intervjuisana)
2. Ljura Ljimini (Vodila Intervju)
3. Noar Sahiti (Kamera)

Simboli komentara u transkriptu *transkripti neverbalne komunikacije:

() – emocionalna komunikacija

{ } – intervjuisani objašnjava gestovima

Ostali simboli u transkriptu:

[] – dodatak tekstu da bi se bolje razumeo

Fusnote su redaktorski dodaci koje daju više informacija o mestima, imenima ili o izrazima.

Prvi deo

[Osoba koja vodi intervju traži od govornice da se predstavi i priča o svom detinjstvu. Ovo pitanje je isečeno iz video intervju]

Ljalja Meredith-Vulja: Ja sam Ljalja Meredith-Vulja, rođena sam u Sarajevu 1966. godine, u, u Bosna Sarajevo. Moj otac je *gjakovar*¹ i moja majka je engleskinja iz Engleske, sastali su se jer je moja majka studirala srpski jezik i sastali su se u Jugoslaviji, bišoj Jugoslaviji, a zatim su se venčali, moj otac je bio na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu, ali se posle turn [eng: okrenula] Osmanskom [osmanske arhitekture] i oni su se preselili u Sarajevo, gde sam i rođena.

Oni su živeli zajedno četiri godine onda su se razveli i ja sam se vratila u Englesku sa majkom u 1971. godini. I tu nisam znala, nisam govorila ni albanski ni engleski, samo sam govorila bosanski i počela da učim engleski, onda sam zaboravila bosanski i kada sam napunila 16, jer govorim *forward* [eng: unapred] malo prelazim... opet sam došla na Kosovo i upoznala celu porodicu. Moj otac, imala sam još tri sestre od strane moga oca, jer se on ponovo oženio, ali nisam znala kako da razgovaram sa njima, jer oni nisu govorili engleski. Imala sam neke rođake koji su govorili engleski, govori srpski i govori engleski, a ja uopšte ne govorim drugi jezik, samo engleski i napravili smo pantomime kako bi komunicirali.

Ali sam bila prijatno iznenađena kulturom, to je bila godina 1982, znači bila sam prijatno iznenađena, kulturom, iako je politička situacija tada '81, bilo je demonstracija. Neki od mojih stričeva, neki od stričeva su bili u zatvoru zajedno sa Adem Demačijem², znači, imala sam prilično političku porodicu, a primetila sam neku energiju za slobodu, primetila sam, znaš, i to me je prijatno impresionisalo. I kada sam bila stara 16. godina mislila sam o završetku školovanja u Engleskoj i da ću posle škole i diplomiranja doći ovde kako bi naučila albanski i biti u stanju da razgovaram sa svojim tetkama, sa stričevima, sa ocem, uglavnom sa mojim ocem, jer sam osećala loše o tome da nisam u stanju da razgovaram sa ocem i sestrama.

¹ *Gjakovar*, je termin koji se odnosi na ljude koji dolaze iz Đakovice.

² Adem Demači (1936-) je albanski pisac i političar i dugogodišnji politički zatvorenik koji je proveo ukupno 27. godina u zatvoru zbog svojih nacionalističkih uverenja i aktivnosti. Godine 1998. je postao šef političkog krila OVK, od kojih je podneo ostavku 1999. godine.

I u 1988. sam diplomirala na Filozofskom fakultetu *Goldsmiths, London University* [eng: Glodsmiit Londonski Univerzitet] i došla sam da živim na Kosovu, to je bio septembar, 1988. I tada, koliko se ja sećam, jer sam došla i rekla sam mojim drugaricama u Engleskoj: "Idem na Kosovo." Pitale su me: "Gde je Kosovo?" Kako ne znaju gde je jedna zemlja! I tada je Slobodan Milošević imao... ne znam tačno, ali je to bilo, on je želeo da promeni svoje planove o Jugoslaviji, ne znam tačno šta je to bilo, političari i istoričari znaju. I počeo je štrajk u Trepči, mislim štrajk u Trepči i drugi problemi su počeli čim sam došla na Kosovo, i u vestima u Engleskoj i svi su rekli: "Ljalja je otišla tamo a mi nikada nismo čuli o Kosovu", a sad u vestima Londona u Engleskoj. Znači od... znači, ja sam živela na Kosovu tri godine od 1988, znači videla sam sve te demonstracije, ja sam bila u demonstracijama 1989. ovde sa svim svojim prijateljima, jer sam ovde završila treći [diplomski] nivo za fotografiju.

Tada sam bila u razredu za početnike na fakultetu, albanski, klasa za početnike u okviru Filološkog fakulteta, kao i skroz slučajno se desilo da je Redžep Ćosja³ predavao estetiku u istom razredu fakulteta. I ja sam čula da je Redžep Ćosja dobro poznati pisac i predaje estetiku, i slučajno sam se družila sa jednom devojkom koja je bila studentkinja Redžepa Ćosje i pitala sam je: "Mogu li da prisustvujem vašem času i saslušati predavanje Redžepa Ćosje?" I tako sam prisustvovala u taj čas, ona je postala moja najbolja drugarica, ova devojka Violjeta Bardha, a njen otac je bio deo Akcije za pomirenje krvnih osveta⁴ u Glogovcu tada. To se dogodilo 1990. godine, i ranih 90-ih. A ona me je molila: "Idemo jer se odvija pomirenje krvnih osveta, veliki skup", i ona me je molila. I ja sam joj rekla: "Ja sam umorna." Imala sam svoje programe jer sam fotografisala sela, jer su mi se dopadale kule⁵. Moj otac je diplomirao arhitekturu i imao... on je posetio sela kako bi fotografisala kule, i ja sam ga pratila da mu se pridružim, kako bi fotografisala mlin sena i selo, načine kako su ljudi radili u selu.

Iznenadili su me, ovde su ostali u prošlosti, bili su staromodni, dok u Engleskoj poljoprivreda i sve ostalo se vrši mašinama. I to me je prijatno iznenadilo i želela sam da ih fotografiram, kada je Violjeta rekla: "Dođi da vidiš ovo pomirenje krvne osvete", i ja sam na kraju rekla: "U redu, idemo". Znaš, predala sam se jer je ona insistirala. Kad sam došla u Srbicu, bio je mart 1990. i tamo je bio jedan ne toliko veliki skup, ali dovoljno velik, i primetila sam nešto, nisam shvatala šta je ili šta znači pomirenje krvnih osveta, jer nisam dobro razumela albanski, ali posmatrajući emocije ljudi shvatila sam da je nešto veoma važno. Sva sela oko Srbije i Glogovca su se okupila, živela je blizu Glogovca. Znači, oni su organizovali skup, a zatim je došao Anton Četa⁶ sa ostalim profesorima. Šefčet Plana je bio tamo, bio je dekan Filološkog fakulteta i znala sam ga, ili rektor univerziteta (smeje se), ne znam, bio je dobro poznat na univerzitetu. Poznavala sam ga, a onda me je on upoznao sa Anton Četom. Onda sam saznala da je to nešto veoma važno i on mi je rekao da su oprqaštali krv, i da se krv javno oprašta.

³ Redžep Ćosja (1936-), je istaknuti albanski političar i književni kritičar iz dela *Malësia* u savremenoj Crnoj Gori.

⁴ Godine 1991. masovni pokreti pomirenja krvnih osveta (Pajtimi i gjakut), su pokrenuti među albanskim stanovništvom na Kosovu. Pokrenuti su od strane grupe studenata, bivših političkih zatvorenika, koji su se obratili folkloristi, naučniku Antonu Čete i drugim višim ličnostima u akademskim krugovima da vode proces. Pokret je pomirio hiljade slučajeva, i nakon je postao pokret za nacionalno jedinstvo.

⁵ Tradicionalna, utvrđena albanska kuća, toranj.

⁶ Anton Četa (1920-1995), folklorista, naučnik, lider Pokreta za pomirenje krvnih osveta.

Onda sam ja otišla i pratila neka druga pomirenja u drugim mestima širom Kosova i počela sam da se interesujem puno o pomirenjima krvnih osveta. Počela sam da zajedno sa Antonom Četom posetim sela gde su opraštali krv, znači da ih zamolimo da oprostite krv, ostale grupe bi otišli pre nego što bi se javno pomirili. Postojala je delegacija, sigurno ste ih intervisali sa onima koji su bili deo grupe koja je otišla sa Anton Četom da ih mole za oproštaj krvi.

Posle sam se vratila u London '90-ih, krajem 90-ih, oko decembra. Upoznala sam se sa BBC, i pitala sam BBC-a da naprave program o ovom fenomenu koji je prisutan na Kosovu, da postoje ljudi koji bi opraštali ovo, bilo je veoma teško da se oprostite krv. I reditelj BBC-a je bio veoma zainteresovan, bio je veoma poznata osoba, došla sam negde '90-ih, krajem 90-ih, došla sam sa rediteljkom BBC-a, otišli smo kod Antona Čete. Otišli smo u krvi [pomirenje krvne osvete], i videli smo krv [pomirenje krvne osvete]. Otišli smo sa delegacijom i videla sam pomirenje krvne osvete. Onog trenutka kada je porodica odlučila da oprostite, i Anton Četa ih je ubedio, bilo je to nešto, kako da kažem, *moving* [eng: dirljivo], znaš, bilo je emotivno, bilo je nešto vrlo veliko, biti svedok nečega tako velikog.

Onda smo se vratili u London i BBC je tražio da sponzoriše naš film. Godine '91. sam došla sa ekipom iz BBC, sa rediteljkom, kamermanom i soundmanom, baš kao da se radi o video sada [obraća se osobama koje su prisutne]. Ali tada smo to uradili sa filmom od 35. milimetara, a sa soundman {emituje rukama} dolazi sa tim, znači cela ekipa, znaš, reditelj, ja, imali smo i prevodioca. Mi smo angažovali Anton Četu, angažovali smo ga, gde će biti, i našli smo deset porodica u osvetama, jer smo odlučili da napravimo film koji će pratiti porodicu, jer znaš, englezi ne vole da prave hladne dokumentare, da jednostavno kažu ovo, ovo ili ono, oni žele da imaju neku priču, neku ličnu priču. Ideja je bila da se pronađe porodica pre nego što se krv oprostite i snimi trenutak kada žele da oprostite, dok pruži ruku pomirenja ubici pred publikom. I to je bila ideja. Našli smo deset porodica u osveta, a reditelj je odlučio da se fokusira na jednu porodicu, i napravili smo film.

Pratili smo jednog čoveka iz sela Škoza u Mališevo, u okolini Mališeva, on je imao 21. dece. Dve žene i 21. dece (smeje se). I on je bio muž, znaš, baš muž muž, sa tradicijama. I mi smo snimili film o njemu, njegov najstariji sin je ubijen. Zamisli, ubijen je od strane svog suseda! I mi smo snimili delegaciju koja je otišla kod ubice da ga mole, a zatim su otišli kod osobe koja je trebala da oprostite krv, a onda da se moralo odgovoriti, znaš, moralo se otići i intervenisati kod obe porodice dok se ne stigne pomirenje. Znači, pratili smo ceo proces od samog početka. I bilo je, bio je vrlo težak period u 1991. godini, znači, morali smo da sakrijemo kamere, čak smo morali da idemo kod srba da dobijemo dozvolu za BBC. Oni su rekli: "Zašto, šta ćete snimati?" Nisam htela da mu kažem o Antonu Četi, i rekla sam: "Ne, snimamo nešto o životu u selima", i mi smo snimili srbina, srpsku porodicu, i albansku porodicu koje su bili u zavadi kako bi dali uravnotežen prizor. Da ne kažem gledišta, znaš, albanci sa Kosova, ali i srbi. Znači, malo više jednako za engleski narod, a ne da to gledaju samo sa jedne strane, nego da vide punu sliku na Kosovu. Znači, uzeli smo jednu srpsku porodicu i jednu albansku i napravili smo dokumentarac.

Ljura Ljimoni: Da li je srpska porodica bila u zavadi sa albanskom porodicom?

Ljalja Meredith-Vula: Ne, ne, ne, oni nisu bili u zavadi, ali su dali... oni su bili jedna obična porodica, nismo

ih upoređivali, nego smo samo rekli da je ovo vezano sa Kosovom, tu je jedna srpska porodica. A onda smo nastavili sa albanskom porodicom koja je bila u zavadi i oprostila krv. Samo da se dobije sadržaj, kontekst, dokumentarnog filma, ali većina filma se kretala oko pomirenja krvne osvete. Ali, kada smo dobili dozvolu, mi smo rekli: "To će biti sa srbima, kao i sa Albancima, pola-pola." U suprotnom oni ne bi nam dali dozvolu da snimamo, oni ne bi dozvolili BBC-u da dođe. Jer je bilo potrebno imati dozvolu, patent i bilo je još teže jer smo otišli u sela sa dva automobila, na primer, jedan auto je bio sa timom BBC-a, a drugi sa Antonom Četom. Posle prevodilac, posle ako nas uhvate sa Antonom Četom, oni bi znali šta radimo, znaš.

Tačno, to je bio cirkuz kako bi sakrili ono što smo zapravo radili. I oni su verovatno znali, jer na kraju, svaki dan kada smo snimali te filmove, filmovi došli u kutijama jer su bili stari. I svaki dan kada je snimak urađen, jedna osoba bi otišla u Beograd i vratila se u BBC tog dana kada smo snimali, jer smo ih očekivali svaki dan, da dođu i traže naše filmove, razumeš? Znaš, oni mogu, oni iz Jugoslavije su mogli da uzmu naše filmove jer smo čuli da su bili u stanju da to rade. I svaki dan smo pronašli nekoga ko je išao u Beograd kako bi se u najkraćem mogućem roku pobeglo sa filmom. Ovo je priča o onima koji snimaju ovo, posebno politiku, političari uvek... I kad sam ja bila u pomirenju u *Verrat e Llukës*, 1. maja, tamo sam fotografisala i čula sam da su uzimali filmove od novinara, jer tada su mogli da uzmu film i da ga ovako spale {pokazuje rukama}. Čula sam jer dok su ljudi odlazili sa pomirenja, oni su zaustavljali novinare kako bi im uzeli fotografije i oni su posebno uzimali filmove. I tako sam se ja sakrila u jednoj porodici, tu sam ostala četiri sata dok su svi napustili *Verrat e Llukës*, onda sam krenula sama, kako ne bi bila identifikovana od strane policije.

Ljura Ljimani: Pre nego što pređemo na ta pitanja, ja bih želela da se vratimo na tačku koju ste ranije pomenuli, da ste na neki način slučajno počeli da ih pratite?

Ljalja Meredith-Vulja: Da... da.

Ljura Ljimani: Da li ste uvek fotografisali, da li ste videli svoju ulogu kao dokumentarista, ili kao učesnica?

Ljalja Meredith-Vulja: Ovo je dobro pitanje, jer ja sam fotograf i umetnik, ja nisam političar. I ja... umetnici su inspirisani sopstvenim životima, ja na primer, kao *Van Gog*, on je slikao cveće, bašte i sve oko *Van Gog-a*. I ja sam fotografisala život oko sebe kroz fotografije, znači prešla sam u Pomirenje krvnih osveta, uhvatila sam, hvatala sam te poglede jer sam bila impresionirana time, nije da sam mislila da ga reklamiram, ili da ću napisati artikal o tome za neke vesti i novine. Ovo je veoma važno za moju arhivu, jer ja to nisam uradila za... redakcije ili direktora ili bilo kog razloga, nego... samo za umetnost. Ono što se meni činilo više estetski i lepše i ono što je najbolje opisao neki trenutak. To je veoma interesantan fenomen, jer imam arhivu i to je dokument, ali to je vrlo ličan dokumenat, trenuci koje sam iskusila na Kosovu tokom tih godina, a sada su to od vrednosti za javnost, baš kao i cveće *Van Gog-a*. Jer sam sada uvredila *Van Gog-a*, kao da sam ja na istom nivou sa njim, on je slikao suncokret, suncokreti postoje širom sveta, ali ih je on slikao sa svim svojim izrazom. I ja bih želela da pokušam da pravim umetnost tako sa svim svojim emocijama. To je bila ideja.

Ljura Ljimani: Koje su stvari od kojih ste najviše naučili prateći Antona Četu i učestvovanjem? Pomenuli ste malo da ste bili tamo kada su se pomirenja dogodila. Možete li opisati taj proces, kako su se pomirenja dešavala i pomiritelje...

Ljalja Meredith-Vulja: Da, to se takođe može naći u filmu BBC-a koji smo mi napravili, verovatno si i ti [obraća se osobi koja je intervjuiše] sprovedila, ili ćeš sprovedi sa studentima koji su bili bivši zatvorenici. Bila je jedna *pejon* [alb: žena iz Peći], zaboravila sam njeno ime, ona mora biti vrlo poznata i ona je govorila kako je ona bila u zatvoru i znači impresionirala me je, jer je bila u zatvoru i videla je ljude koji su bili u krvnoj osveti koji su isto bili u zatvoru i odatle se i rodila ideja. I ona je [zvala] na radiju, pa je zatim počela ova velika akcija. I sa Antonom, omladina i lideri sela uvek znaju ko je bio u krvnoj osveti. I oni su ih dodelili, izabrali su deset ljudi koji su bili u krvnim osvetama, imamo ovoliko ljudi u osvetama, javili bi da su otkrili da ih je deset porodica u krvnim osvetama i počeli su da ih mole: "Da li je moguće, hoćete da se pomirite?" A kada su bili u pitanju teži slučajevi zvali bi Antona Četu, Don Luš Đerđija i ovog... hodžu⁸, ovaj...

Noar Sahiti: Mula Dževat...

Ljalja Meredith-Vulja: Mula Dževat... (smeši se) Da li si intervjuisao Mula Dževata? On je tako dobar... znači, da bi došli u dvorište, u *ode*⁹ i molili bi ljude da se to uradi, jer je to stvarno puno da tražite od ljudi, jer je sukob bio veliki, znaš da je to nešto... Oni su otišli da ih mole, starci, znači starci bi [otišli] kod onog koji je izgubio krv. I u onim težim slučajevima, rekli bi: "Ne, ja ne želim da oprostim krv, jer, naravno, dečko je moj brat i ja ne želim da oprostim krv." I Anton Četa ga je zamolio, znaš, on bi rekao: "Mi vas molimo u ime albanskog naroda." I pošto je Anton Četa, to je kao da je došao Ismailj Ćemalji¹⁰ i pitao te, da molimo ovde, ti bi reako da. Zar ne?

Jer je Anton Četa bio legenda u životu i on je to zaslužio, jer je pričao na osnovu folkloru, znaš. On opet kaže: "Ta krv", kaže on: "možda je teško", rekao je on "Ne želim da oprostim." Pa je Anton posle rekao: "Da li ti... sećam se Isaka, Isak je sa belim konjom došao..." (smeje se) on ima jedan trik, znaš, vic sela, jedna priča, jedna anegdota. I on je ušao u svet mašte, osoba koja je bila u razmiricama je ušao u svet mašte i onda kaže: "Ne, ne, ne želim da oprostim." Onda ga moli još jednom, pa još jednom... dok kaže: "Vi, starci porodice, izađite i odlučite", dok mi, delegacija će čekati u sobi, nismo mogli ni da dišemo jer smo bili veoma zabrinuti, dok bi smo ih čekali. A kada bi se porodica vratila rekao je: "Odlučili smo da oprostimo krvnu osvetu", na primer, i svi smo ustali i zagrlili se, i to je ono što su uradili kako bi se stiglo do pomirenja.

⁷ Prava reč bi bila *pejane*, žena iz Peći.

⁸ Lokalni muslimanski sveštenici, mula, mujezin

⁹ Muški komora u tradicionalnom albanskom društvu.

¹⁰ Ismailj Ćemalji Bej Valona (1844-1919), poznat kao Ismailj Ćemalji, otomanski državni službenik i istaknuti političar, vođa albanskog nacionalnog pokreta i glavna figura u Deklaraciji albanske nezavisnosti 1912. godine.

Posle su odlučili da se javno pomire i to je kako su se skupovi organizovali. Ali kada sam bila u skupovima u selu Bubavec u Mališevu, zaboravila sam datum, to je bio april pretpostavljam ili maj, 1990. godine, *anyway* [eng: u svakom slučaju]. To je bilo iznenađujuće, jer je skup organizovan i svi bi došli bez, pozvani samo od usta do usta, nikada nisam znala kada bi okupljanje počelo, tek kada sam videla ljude koji dolaze, prikupljaju se i počinje, dolazi Anton Četa i počinje. Dolazi i onaj koji je uvek svirao *çifteli*¹¹ u Pomirenjima krvnih osveta. On je bio poznati pevač, on je uvek pevao, i on je došao, i mnogi drugi i onda bi počelo, ljudi iz sela bi čitali poeziju, onda bi pozvali svakog [čoveka] u krvnoj osveti na spisku tog sela, kao ubicu, porodicu ubice i porodicu koja je trebala da oprostí krv. Ubica kao i onaj koji je oprostio krv stajao je i zagrlío pred Antonom Četom i svi bi aplaudirali, znaš? Jer čineći ovu akciju je veoma... zato je važno da se to uradi pred publikom, kao da su slavili nešto, skupovi su organizovani kako bi se nešto dobro pokazalo. Plus, pretpostavljam da je predviđeno i u *Kanun*¹², da se opraštanje krvi mora uraditi ispred celog sela, pred publikom, kako bi dali informaciju da je krv zvanično oprašteno. I to je tradicija praštanja u Pomirenjima krvnih osveta.

Drugi deo

[Osoba koja vodi intervjui pita govornika da li je ona fotografisala trenutke napetosti između srpskih snaga i pomiritelja u akciji za Pomirenje krvnih osveta. Pitanje je isečeno iz video intervjuja.]

Ljalja Meredith-Vulja: Da, čak sam fotografisala sve skupove u selu Đonaj¹³, iza nas je bilo sedam tenkova, jugoslovenskih tenkova. Nisu ih koristili, ali su ih parkirali tamo kako bi [mi] znali ko je bio tu (smeh), znaš, kako bi znali ko je, znaš, ko je vodio državu. Mislim, to je bio veliki psihološki pritisak i... ali, sam razmišljala sam o tome, zamislite kada bi se organizovao fudbalski [meč] sa mnogim ljudima, uvek postoji potreba da je policija prisutna tamo kako ne bi dozvolili ljudima da guraju jedni druge ili nešto slično. Ali, zamislite nije bilo policajaca [u skupovima], samo obični ljudi, hiljade ljudi je bez [javnog poziva], oni su se jednostavno međusobno organizovali, bez policije koja bi održavala red, samo oni jugoslovenski [tenkovi] koji su bili dalje. Znači, organizacija je tamo bila veoma velika, narodna, širom zemlje, oni su o tome verbalno obavestavali. Zamislite, danas mi moramo da napišemo datume, i da pravimo banere i obavestiti preko fejsbuk-a i na određene datume i u određeno vreme, moramo se sve to postaviti... A to su tada radili samo usmeno: "Dođite, negde u *Verrat e Llukës* jer organizujemo Pomirenje krvnih osveta." Ali, bilo je mnogo ljudi iz svih krajeva Kosova koji su želeli promene, znaš? Svi koji su došli po tim skupovima, imali su istu misao za slobodu, za mir, za dobrobit ovog mesta. Bio je to osećaj koji možete videti samo na licu onih koji su oprostili krv. To su bili pravi, znaš, trenuci. I ja, i ti si mlada, ne znaš da živiš istoriju dok ne ostariš i shvatiš, "Ku-Ku"¹⁴, živela sam u 2016.", znaš, jer mnoge stvari u tvom životu su se promenile, sve se menja, kad ti ostariš i onda sve što si preživela je u arhivi

¹¹ Dvo žičani instrument sa dugim vratom, koja se svira u severnoj Albaniji i na Kosovu, koji se koristi za sviranje narodnih pesama i epova.

¹² *Kanun*, običajno pravo, nepisani zakon koji reguliše sve aspekte života u planinskim oblastima severne Albanije, Kosova i Crne Gore. Pismena verzija, Kanun Leke Dukađinija, sačinjena je od strane franjevca Štjefen Đecovi u 1910-1925.

¹³ Selo u rejonu Hasa, blizu Prizrena.

¹⁴ Kolokvijalni, izražava nevericu, uznemirenosti ili čudo, u zavisnosti od konteksta.

znaš, sve to ostaje u muzeju (smeje se).

Ljura Ljimani: Vi ste bili u Prištini u to vreme, zar ne?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, živela sam u Prištini, imala sam porodicu u Đakovici i u Prištini. I posle sam upoznala i družila se sa ljudima iz fakulteta umetnosti i bila sam povezana sa arhitekturom i fakultetom umetnosti, jer sam se bavila umetnošću, imala sam stipendiju od Jugoslavije, jer je stipendija odobrena od strane Jugoslavije tada, i ja sam dobila stipendiju i završila sam treći nivo za fotografiju ovde na fakultetu.

Ljura Ljimani: Kako je bio život u Prištini u to vreme, da li je bilo, zamah koji je stvoren u selima sa pomirenjima, da li se to ogledalo u životu mladih u Prištini?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, bio je stresan život, znaš, bilo je policije svuda i uvek je postojala politička organizacija, i uvek bi čuli o tome: "Ovo je kako se to desilo, to je kako se to desilo", i u TV-u koji je uvek bio uključen: "Počeo je rat u Sloveniji u Vukovaru, rat je počeo širom Jugoslavije", znaš, i znači, uvek je bilo mnogo ljudi koji su gledali televiziju, to je bio stresan život. Znaš, imala sam prijatelje koji su bili aktivisti i radili u *Alternativa Ilegale*¹⁵ [alb: Ilegalna alternativa], na primer, morali su uvek da se kriju, da razmišljaju o tome šta su radili, znaš? Adem Demači je oslobođen u to vreme i uvek bi došli u kuću Adema kako bi... znaš, došla bi i čekala bi na red, svi su želeli da vide Adema Demačija i išli bi da ga pozdrave nakon što je pušten iz zatvora. I znači, uzeli smo te stvari, znaš, to je tačno vrsta građanskog rata, jer smo rekli: "Hoćemo li to tako, mi ćemo to uraditi tako, mi ćemo čekati ovde", znaš, mi smo uvek morali da slušamo, da budemo oprezni. Onda nakon 90-tih, sam posetila Kosovo često, u '91. godini posetila sam Kosovo i napravila izložbe rata. Došla sam sa novinarima, često sam dolazila ovde. Dok sam živela u Londonu, uvek sam reklamirala: "Idemo da snimimo na Kosovu, hajde da uradimo nešto." Takođe sam često išla u Albaniju, fotografisala sam svuda po Albaniji, bila sam tamo sa intelektualcima koji su bili na primer, koji su se bavili istorijom u Albaniji.

Kada se rat na Kosovu završio, priključila sam se trupama NATO-a i radila sam za Crveni krst u junu 1999. godine i tada sam pravila umetničke fotografije, jer sam bila veoma impresionirana ljudima koji su želeli da se vrate u svoju zemlju i gradu od početka. Jer sam očekivala da će oni da pate, da će da tuguju, da plaču kada se rat završio, znaš, ali ne, ne, ljudi su želeli da grade svoje kuće, želeli su da grade tržište ovde, znaš, oni nisu odlučili da tuguju zbog onoga što su prošli, nego su oni hteli da idu napred. I to je ono što me je impresioniralo, to je razlog zašto sam napravila seriju koja se zove "A jeni gjithë numër?"¹⁶ *Jeste li Zato što sam čula ljude kako koriste ovaj izraz posle rata, kada su se sreli sa ljudima koje poznaju: "A jeni gjithë numër?" I to je kako bi se odmah saznalo da li je neko umro ili ne: "Jemi numër?" "U redu, vrlo dobro. Aj çao!" A kada bi rekli: "Moja tetka je umrla." "U redu, primi moje saučešće!"

¹⁵ Konstelacija podzemnih militantnih grupa koje su se borile za odvajanje Kosova od Jugoslavije i ujedinjenje sa Albanijom tokom Titove Jugoslavije.

¹⁶ Bukvalno, "Da li su svi naši brojevi ovde?" Zajednički izraz među Albancima na Kosovu, korišćen naročito posle rata, koje zapravo znači, "Da li smo svi živi i zdravi?"

Znaš, ovo je kako se brzo broji i dok si još na putu: "A jeni numër, a jeni numër?" I tako su se ljudi obraćali jedni drugima nakon rata. I za godinu dana, pošto sam živela na Kosovu, videla sam ljude koji se vraćaju iz izbjegličkih kampovima od... i tada je još uvek nije bilo mina, to je bio kaos tada, ali barem su bili oslobođeni, i ljudi su bili veoma srećni, znaš? I oni su znali vrednost života, svi koji su preživeli tada život im se činio lepšim, ali je bilo mnogo ljudi u zatvoru u Jugoslaviji za koje nisu znali ništa, ni gde su, i znači problemi nisu prestali, ali tako...

Ljura Ljimani: Šta se desilo sa tvojom porodicom u Đakovici?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, jedan tamo, a drugi ovde, znaš, svi su pobjegli kako su mogli. Nismo znali gde su naše tetke, jedna od mojih tetka je pobjegla pešice, otišla je u Tirani, dok je moj otac sve vreme ostao u Prištini. Imala sam jednu mlađu sestru ovde u Prištini, kao i mog oca, uvek sam mu rekla: "Oče, beži, beži!" A on bi mi rekao: "Ali, ja sam star", znaš, nije, nije... I zaista, nisu marili za jednog starca, jer su hteli da ubijaju mladiće da ne bi ih poslali u vojnu službu, i pustili su starce da se slobodno šetaju. I mi smo preživeli, znaš, moj otac je ostao u podrumu sa drugim muškarcima, sa drugim starcima koji su ostali u Prištini tokom rata i oni su sve vreme tu ostali. Onda kada su otišli, oni su jedni drugima rekli možda se nećemo ponovo sresti, ali vidimo se, znaš, i on je živio u Prištini tokom rata. Znaš, oni su se razišli oko... pogotovo u Đakovici, previše je spaljeno i svi su se razišli, otišli su u logore, neki od njih u planine, svi su otišli gde god su mogli.

Ljura Ljimani: Volela bih da se vratim ponovo, vi ste pomenuli da ste došli na Kosovo sa Jugoslovenskom stipendijom za umetnike, da li ste putovali po Jugoslaviji u to vreme?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, da, ja sam bila u Zagrebu, kao i u Sarajevu, jer sam pratila pozorište i umetnost, bila sam i u Beogradu, znači, u ovim gradovima sam predstavljala na fakultetima umetnosti i kako bi ih više informisala o umetničkim pokretima. Prva izložba koju sam organizovala se nazvala "Hrvatski Likovna", Centru za likovnu umetnost/Centar za likovni odgoj grada Zagreba u Hrvatskoj, predstavila sam "Mullaret e Sanës e Kosovës" [alb: Kosovski mlin sena] i tako (smeh). I oni su rekli da je to statua Kosova napravljen od slame, da je napravljen od prirode. I u 1990. organizovala sam izložbu u Hrvatskoj i ovde u Boro i Ramiz, sada kuća, kako se zove Boro i Ramiz?

Ljura Ljimani: Palata omladine...

Ljalja Meredith-Vulja: Da, organizovala sam izložbu u 1990. godini u Palati omladine, i tu je bilo je oko mlin sena, ništa o pomirenjima krvnih osveta ili slično (smeje se).

Ljura Ljimani: Videla sam fotografije koje ste napravili u to vreme, bile su veoma interesantne.

Ljalja Meredith-Vulja: Zašto, kada si ti rođena?

Ljura Ljimani: Mislim, ne, ne, ja nisam videla one originalne, ne.

Ljalja Meredith-Vulja: Aaaa..

Ljura Ljimani: [Rođena sam] '88.

Ljalja Meredith-Vulja: Rekoh, prilično si mlada da bi videla originalne, ti si bila beba, niti si bila rođena. Ti si rođena '98.

Ljura Ljimani: Ne, '88, '88.

Ljalja Meredith-Vulja: Mislila sam da si (smeje se)... '88. si rođena?

Ljura Ljimani: Da.

Ljalja Meredith-Vulja: Aaaa, pa ti si bila beba kada sam ja došla.

Noar Sahiti: Dve godine, zar ne?

Ljura Ljimani: Ne, ona je došla '88.

Ljalja Meredith-Vulja: Došla sam '88, da. Koji mesec?

Ljura Ljimani: Jula.

Ljalja Meredith-Vulja: Jul, u redu je, otprilike sam u to vreme došla, vrlo dobro.

Ljura Ljimani: Veže se.

Ljalja Meredith-Vulja: Da, da.

Ljura Ljimani: Da, htela sam da vas pitam koju su funkciju po vama imali umetnici, jer ste verovatno više njih upoznali i u Hrvatskoj?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, da, naravno. Umetnici su uvek bili protiv zakona, oni su za istinom, za slobodu, protiv psovanja, protiv laži. Umetnici u Beogradu nisu voleli Slobodana Miloševića, niti nacionalizam. Hmm ali, vesti su zaista... niko nije išao na Kosovo, jer kad sam ja išla u Sarajevo i kad sam rekla da sam došla sa Kosova oni bi rekli: "Ku-Ku-Ku-Ku, to su divljaci", rekli su, znaš, oni su bili intelektualci iz Sarajeva i Beograda, ali su ipak mislili da su ljudi na Kosovu divljaci, jer je to kako je prikazano na vestima.

I ja sam rekla, "Ne, to je...", a ponekad sam im rekla, znaš: "Ljudi na Kosovu su dobri, da li ste ikada bili na Kosovu?" Rekli su: "Ne." "Kako onda znaš?" Onda sam uzela, jer u Jugoslaviji i Srbi su imali jugoslovensku televiziju. I oni su reklamirali na vestima je prikazano: "Srpski, separatisti, šiptarski

separatisti, iredentisti" [na srpskom], i rekli su: "jer ovo Kosovo želi da se odvoji od Jugoslavije" i nekako, sećam se čak i u Sarajevu rekla sam na bosanskom: "ne, to nije istina", znaš, rekli su: "ne, ne, vi imate novca na Kosovu i želite da se odvoje od Jugoslavije, jer ste vi mafijaši", i mnoge druge laži. I da, onda su shvatili, shvatili su tek kada je počeo rat u Sarajevu, kako i sa kime imaju posla, znaš. Ja ne govorim o srbima, nego o jugoslovenskoj vlasti ili Slobodanu Miloševiću.

Umetnici su bili vrlo dobri i ja sam ih volela, ali mnogi od njih nisu imali znanja o stvarnom Kosovu, onda kada se nešto protiv [njihovih gledišta] prikazuje na londonski list, ako je to nešto što je podržalo Albance, oni bi rekli da je plaćeno, da su to uradili, da je ta vest o Kosovu bilo lažno. Eeee, mislili su da je vest bila lažna. Da li razumeš?

Ljura Ljimoni: Da li su se puno razlikovali gradovi jedni od drugog, znači živeli ste u Sarajevu, u Zagrebu, u Beogradu, takođe ste živeli u Prištini. Da li je Jugoslavija izgledala kao odvojena pre nego što je počeo rat?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, naravno. Bilo je mnogo, većina ljudi nikada nisu bili na Kosovo i u Sloveniji, i u, u Sloveniji su bili fascinirani Kosovom, samo što od loših reklama, loše propagande, govorim o lošoj propagandi, mislili su da je bila divlja zemlja. Znaš, čak i obrazovani slovenački ljudi... kada sam im rekla: "Ja studiram na Kosovu", znaš, oni su iznenadili zato što po njima Kosovo je divlja zemlja, znači i postojale su velike razlike između Kosova i Slovenije. Slovenija je bila veoma razvijena, bila je slično zapadnim zemljama. A na Kosovu je bilo puno siromaštva, bilo je ljudi sa konjima u selima, što znači da su razlike bile velike, a Zagreb je bio više kao Slovenija, znaš. Bosna je više, Sarajevo je dinamičniji, znaš, Sarajevo je lepše, jer su čak organizovali Olimpijske igre tamo u 1984. godini, Sarajevo je bilo dinamičnije, drugačije je bilo od Kosova. Kosovo je bilo siromašnije, mislim bilo je lepih zgrada na Kosovu, kao, kao što je [Narodna] biblioteka i Elektro Kosova, bili su vrlo lepe, veoma moderne, ali čim idete na primer u selu Marevc, videćete veliko siromaštvo, znači razlika je bila velika.

Ljura Ljimoni: Da, koliko ste vi bili impresionirani, jer pretpostavljam da ste nastavili da se bavite umetnošću, kada ste se vratili u London, umetnošću, fotografijom...

Ljalja Meredith-Vulja: Da...

Ljura Ljimoni: Šta ste radili kada ste se vratili, u stvari, zašto ste se vratili?

Ljalja Meredith-Vulja: Vratila sam se jer nisam mogla da nađem posao ovde na Kosovu i... Ja sam se onda vratila u Londonu, jer sam tamo našla posao... Za umetnike je bilo bolje da žive u Londonu, jer smo imali izložbe i nastavila sam rad umetnosti. Posle sam počela da radim kao profesor fakulteta i volela sam da radim sa studentima. Posle sam... u '95. sa „Džordž Soros Fondacijom“, Soros, otišla u Albaniju i pomogla im da uspostave kurs fotografije u Albaniji '95. Onda sam posle rata došla ovde i pokušala da... da pomognem fotografima koji su bili ovde... na Kosovu, u Akademiji umetnosti i održala sam kurs fotografije ovde. Što znači da sam se bavila umetnošću, sa studentima, kao profesor. Sada sam u Lesteru [Leicester], da li si čula za premijer ligu, ove godine smo osvojili premijer ligu.

Ljura Ljimani: Lester...

Ljalja Meredith-Vulja: I ovaj je isto ušao u... le... le... les..Lestesćer?

Ljura Ljimani: Ne, mi to zovemo Lećester [Lester] na albanskom jeziku....

Ljalja Meredith-Vulja: Lećester [Lester], kako je lepo! E Lećester... Lećester (smeje se) Lester, zove se Lester!

Ljura Ljimani: *Yeah, po exaclly!* [Da, tačno!]

Ljalja Meredith-Vulja: Eh, ja sam profesor likovnog na Univerzitetu de Monfor, filma, fotografije i umetnosti... i da... Imam i, bavim se svojom umetnošu i predajem umetnost.

Ljura Ljimani: Možete li nam reći neku drugu priču tokom rata, pošto ste bili deo Crvenog krsta [na Kosovu], verovatno ste videli mnoge stvari...

Ljalja Meredith-Vulja: Da, da mnogo, mnogo toga...

Ljura Ljimani: Gde ste bili fokusirani, gde ste išli?

Ljalja Meredith-Vulja: Bili smo... više smo bili fokusirani na osnovnim školama, jer na početku smo... došli da analiziramo šta treba da uradimo, jer su englezi donirali 12. miliona funti za Crveni krst. Rat na Kosovu je mnogo impresionirao engleski narod, dobili smo dosta novca u Crvenom krstu od don.. donersit, donere? Donatora. I... sa tim novcem smo otišli na Kosovo da analiziramo šta... gde... da potrošimo taj novac. I mi smo odlučili da se fokusiramo na osnovnim školama, da se izgrade osnovne škole, jer je bilo dece i... otišli smo i izabrali smo mnogo osnovnih škola po kojim smo investirali taj novac. Takođe smo imali kancelariju... radila sam na početku, onda nije bilo više potrebe da se ja angažujem, jer sam bila u inostranstvu i oni su želeli da angažuju albanske konstruktore i albanske prevodioce, i oni su počeli akciju za izgradnju osnovnih škola. Moj utisak je bio, kad sam došla na Kosovo posle rata, da su vladajuća snaga i vojnici koristili škole u selima kao mesto gde su vojnici bili smešteni. Gde god je bilo osnovnih škola u selima, tu su bili srpski vojnici, i bilo je ljudi i mučili su ih tamo. Znači spalili su, spalili su... kancelariju... direktora i biblioteke u osnovnim školama, oni su imali isti sistem u svakom selu, da se spale kancelarije direktora i arhive, kao i spiskove i knjige.

To je bio njihov sistem, neka vrsta etničkog čišćenja, oni su hteli da se spale kancelarije direktora, arhiva kao i spiskove i knjige kako bi ostavili učionice praznim. "Idi u školu, spali biblioteku i odlazi." Ovako, zato što ne mogu da vide šta su radili tokom rata, ali možete videti samo ono što je ostalo posle rata kao svedočanstvo, to se ovde dogodilo, to se dogodilo ovde. I naravno da je tužno.

Ljura Ljimani: Da li ste vi fotografisali?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, da, imam arhiv.

Ljura Ljimoni: Da li imate i arhiv školskih fotografija?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, fotografisala sam sve što sam videla u svakoj školi, na primer, spaljenu kancelariju direktora, imam spaljene table, spaljene stolice. Zamislite, zašto su spalili škole, dece? Znaš, tačno sam fotografisala gluposti rata. Hajde da ne pričamo o tome ko je to učinio, ili koliko njih su mrtvi, ali zar nije glupo da se spali škola, koja je korist od toga?

Znači, videla sam mnogo, posetila sam mnogo mesta, bilo je opasno kretati se sa jednog mesta na drugo, jer je bilo mnogo mina. I jednog dana, jedna mina je eksplodirala kod nas u blizini, ne baš blizu, ali jedan kilometar od nas, dva dečaka iz Đakovice su izgubili noge. Znači, bilo je opasno, znaš, čak i mesta gde sam fotografisala, možda je to trenutak, uvek sam se bojala da će eksplodirati, i uvek su mi rekli: "Ne, ne idi tamo zbog mina", jer znaš, za fotografije treba uhvatiti zanimljive pejzaže, zanimljiv kadar, i tako...

Ljura Ljimoni: Da li ste održali izložbe u inostranstvu, u Engleskoj ili negde drugde?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, održala sam izložbe u Engleskoj, takođe sam napravila film o posleratnom periodu. Napravila sam film sa tim fotografijama i prikazala sam u Dokufest-u u 2010. godini, u Dokufest. Napravila sam film sa kompozitorom koji je napisao muziku, i to je bilo za vreme rata, sve što sam fotografisala posle rata, sve što sam našla, spaljene škole i decu, deca su bila srećna. Znaš, jer su se vratili u svoje mesto nakon rata stigli do svog kraja i mislim deca su traumatizovana i videla sam da su traumatizovana, ali su takođe bili srećni što su živi i što su preživeli rat i što se rat završio...

Ljura Ljimoni: možete li nam reći nešto o svom životu u Engleskoj? Otišli ste... koliko ste godina imali kada ste otišli?

Ljalja Meredith-Vulja: Pet godina.

Ljura Ljimoni: A... imali ste pet godina kada ste prvi put otišli...

Ljalja Meredith-Vulja: Da, u Englesku... Izvini, ovde ili u Englesku?

Ljura Ljimoni: Iz Sarajeva ste otišli u Englesku?

Ljalja Meredith-Vulja: Da...

Ljura Ljimoni: Da li se sećate rata u Sarajevu?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, da, da... ja sam bila dete i bilo je sasvim drugačije od Londona. Zaista sećam se konja, sećam se susedstva gde smo živeli, i dalje imam prijatelje u susedstvu i ulici u kojoj smo živeli u Sarajevu. I još uvek imam mnogih veza u Sarajevu i... uvek dok sam odrasla u Engleskoj, uvek sam

osećala vezu sa Jugoslavijom i sa Kosovom... Nisam ni znala puno o kosovskoj politici kada sam bila dete, i nisam bila zainteresovana, ali sam mislila da sam jugoslovenka. Znaš? Kada sam došla na Kosovo '81. saznala sam da nisam jugoslovenka, ja nisam znala, ali kada sam upoznala jednog albancu pre susreta moje porodice "Vidi", rekao je on, "nemoj da kažeš da si jugoslovenka, nego kaži da si albanka." I on je rekao: "Ja sam albanka!" On me je naučio kako da kažem: "Ja sam albanka!" Kada sam upoznala svoju porodicu, rekla sam: "Ja sam albanka", oni su se obradovali, znaš sa... ueee {onomatopejski} ukratko bili su toliko srećni, znaš (smeje se). To je mesto gde sam razumela strast, znaš to je ono što znači shvatiti odakle si, poreklo je jako, krv je jača [gušća] od vode.

Ljura Ljmani: Da li ste kasnije shvatili, posle svog dolaska koliko je situacija kompleksna ovde, ili ste počeli ranije to shvatiti, pre nego što ste odlučili da dođete i niste znali?

Ljalja Meredith-Vulja: Da... hm imamo izraz na engleskom „Balkan i balkanizovati“, govori o ljudima koji se razdvajaju, i koji se međusobno ne slažu. Na Balkanu nema toliko ljudi, ali koji i dalje imaju neslaganja. Znači, Grčka i Turska, to su zemlje sa mnogim ljudima, mnogim plemenima, što znači da sam znala sam da ima loše reputacije na Balkanu pre nego što sam došla. Plus Prvi svetski rat je počeo na Balkanu, mislim stvarno je neuredno mesto. Znala sam da je situacija složena, ali nisam bila zainteresovana, jer sam bila... Ja sam umetnik, a baš kao i svi umetnici sam bila fokusirana svoj rad umetnosti, nismo političari, mi nismo istoričari, živimo u našim snovima kao Van Gog (smeje se). Ponovo vredam Van Gog-a...

Ljura Ljmani: Da, ne, pitam vas jer je to bilo vreme kada ste se vratili, vaš prvi kontakt sa svojom porodicom, kao što ste vi sami rekli da niste znali da ste albanka, ali jugoslovenka, tako da...

Ljalja Meredith-Vulja: Da...

Ljura Ljmani: Zanimljivo je videti kako ste postigli tu vezu sa svojom porodicom.

Ljalja Meredith-Vulja: Da... nisam im ni postavljala pitanja i nisam mislila o tome da sam ovde, znaš, i ja nisam rekla: "Zašto nisam engleskinja ili amerikanka?" Ali, ja sam ovo, i ovo je moje nasleđe. Znala sam samo da su ljudi bili jako gostoljubivi, i ovo mi se mnogo dopalo. I porodica je bila velika, jer englezi imaju samo po jedno dete, znaš, male porodice. Sećam se kad sam došla prvi put u '82, u dvorištu porodice je bilo mnogo dece, i mislila sam da su pozvali naše komšije, decu iz sela, i da su se tamo okupili. I ja sam rekla: "Hajde da uradimo, da napravimo porodično stablo?" Ovo je moj stric, ovo je rođak...", rekla sam: "Kuku svi u ovom dvorištu su ljudi iz moje porodice?" Mislila sam da su pozvali celo selo, ali ne, sva deca u dvorištu su bila deca mog strica, deca od dece moga strica, svaka osoba je imala po petoro dece. Moj otac, tri moje sestre i ja smo došli, mislim, napravili smo porodično stablo, i mnogi rođaci su bili tamo, ja sam bila, ja sam {pokazuje prema sebi i drugim članovima svoje porodice}... Ja sam bila povezana sa svima njima i osećala sam se dobro... plus osećala sam toplinu, i strast. Jer smo bili potlačen narod, tada smo bili potlačeni i vi ste svi voleli... voleli ste slobodu više nego bilo šta drugo, kao da je to neko bogatstvo. I ako bi pitao nekoga na Kosovu: "Šta želiš?" Rekli bi: "Želim slobodu." Oni nisu rekli: "Želim patike Jordan ili adidas, ili ovo li ono..." Oni su rekli: "Ne, ne, ja želim slobodu", čak i kada bi

pitali decu, rekli su: "Želim da idem u školu, hoću obrazovanje", sami bi rekli, znaš, slobodu, obrazovanje, a ne adidas ili ovo ili ono...

Ljura Ljimani: Kada ste vi došli u Prištinu, univerzitet je još uvek bio u [privatnim] zgradama [kućno obrazovanje]¹⁷ zar ne?

Ljalja Meredith-Vulja: Fakulteti su bili u [privatnim] zgradama, Akademija umetnosti je, nije bila gde je sada, ali je, bilo je jedno mesto... jer je univerzitet u Prištini osnovan čini mi se '70-ih, bila je Akademija umetnosti, bio je Muslji Mulići¹⁸ čini mi se, bilo je nekih poznatih slika Dževdet Džafa¹⁹. Plus moj otac je bio intelektualac arhitekture, zato mi se dopalo, znali smo jedni druge, jer je malo mesto, i mesto gde su svi bili povezani sa jedni drugim.

I tada, kada je moja majka '60-ih, zamislite moja se majka udala za albanca '60-ih, ali je ona živela u Beogradu i kada im je rekla da se udaje za albanaca, ljudi u Beogradu bi rekli: "Kuku, kuku jesi li ti luda?" Zbog loše reputacije i propagande, svi su govorili: "Na Kosovu su divljaci", ali je moja majka rekla: "Ne, ja ću se udati za albanca." I eto, onda sam se je rodila, stvorili su me...

Ljura Ljimani: Rekli ste da dolazite često na Kosovu, da li imate veze sa ljudima ovde?

Ljalja Meredith-Vulja: Da, ja imam veze sa mnogim ljudima, čak bih te zamolila da ne kažeš nikome da sam ovde, jer nemam vremena da idem u Đakovici. Žao mi je što ne mogu da odem do Đakovice ovog puta, jer bi posle morala da popijem 1000 čajeva, i po 1000 kafa, oni su svi vrlo dobri, jako gostoljubivi, razumeš? To je borba tamo, gde ću spavati u Đakovici, moj prtljag se bori po stanicama: "Ti ćeš spavati kod mene, ne kod mene, ne..." i znaš, ja ne idem u poseti u Đakovici ovog puta, jer ja obavljam neke druge stvari ovde, a sledeći put ću posetiti direktno Đakovicu. I kažem, nadam se da neće da mi objave na fejsbuku da sam na Kosovu.

Ljura Ljimani: Nećemo objaviti, nećemo odmah objaviti...

Noar Sahiti: Nakon što odete...

Ljalja Meredith-Vulja: Ne, jer onda će reći: "Kako si došla ovde a nisi došla na čaj?" Znači, u Đakovici... Ne, ovaj... šta da kažem?

Ljura Ljimani: Pre nego što završimo, ja bih samo da vas pitam, da li trenutno radite na neki konkretan projekat?

¹⁷ Od 1991. godine, nakon zakonodavstva Slobodana Miloševića i odluke da srpski postane jedini službeni jezik na Kosovu i uklanjanje svih albanaca iz javne službe, albanci su, takođe bili isključeni iz škola. Reakcija albanaca je bila da se stvori paralelni sistem obrazovanja koji je uglavnom održan u privatnim kucama.

¹⁸ Muslji Mulići (1934-1998) je bio impresionista i ekspresionista slikar Kosova. Rođen je u porodici umetnika u Prištini, Mulići prisustvovao je Akademiju likovnih umetnosti u Beogradu pod Zoran Petrovićom.

¹⁹ Dževdet Džafa (1934-) trenutno dopisni član Kosovske akademije umetnosti i nauka, istaknuti slikar sa Kosova.

Ljalja Meredith-Vulja: Da, ja nastavljam sa radom u oblasti umetnosti i želim da organizujem više izložbi, plus da pogledam i proverim moj arhiv na koji sam tada radila, jer kao fotograf snimaš mnogo snimaka i nikad ne znaš šta imaš. Nego ih sve staviš u arhivu i nastavljaš sa svojim životom, jer nemaš vremena da pogledaš šta si prošle godine uradio.

I sada gledam unazad, imam sve moje fotografije u negativnom [filmu] jer su veoma sigurne tamo, plus ne znam koji format bi vi razvili fotografije koje su snimljene sa digitalnom kamerom, na primer da snimate male detalje koji se ne mogu uvećati onda... Ali sa filmom možete skenirati puno detalja i razviti veliku fotografiju, veličine onog zida sa svim detaljima. Jer, na primer, ja sam fotografisala skupove tokom Pomienja krvnih osveta, i zamisliti, razvila sam u formatu tri sa dva metara i postavila ga u Nacionalnoj galeriji umetnosti. Da li ste bili tamo? Da? Da li si ti bio tamo? [Obraća se osobi koja je intervjuiše i kameramanu]

Noar Sahiti: Ne...

Ljalja Meredith-Vulja: Haaa greška, to je mesto gde možete da vidite ljude daleko po brdima, na primer jedan par... skup, ovde lice svakog čoveka, ovoliko veliko {pokazuje rukama} sa negativnog filma... i ako bi to snimila digitalnom kamerom, iako sredim pixele, ja ne bi mogla da vidim lice ukoliko bi tu fotografiju toliko povećala... to je staro, bolje je, mislim i za danas, znači trenutno proveravam svoj arhiv, skeniram ga, ali je potrebno vremena. Želim da organizujem izložbe, kao i sve ostalo, jer mi je kao, kako da kažem? *Treasure* [eng: blago], *like* [eng: kao] blago... blago, moje najveće blago.